

Arap Dilinde Telif Edilmiş “el-İfsâh” Adlı Eserin Aidiyet Problemi, Kaynakları, İçeriği ve Değerlendirilmesi

Yrd. Doç. Dr. Musa ALP*

Atıf / ©- Alp, M. (2010). Arap Dilinde Telif Edilmiş “el-İfsâh” Adlı Eserin Aidiyet Problemi, Kaynakları, İçeriği ve Değerlendirilmesi, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10 (2), 87-110.

Özet- Arap dilbilimci İbnu'l-Hâcib'in kaleme aldığı el-Kâfiye adlı eser üzerine birçok şerh yazılmıştır. el-İfsâh da bu şerhlerden biridir. Onu diğerlerinden farklı kılan husus, çok sayıda yazma nüshasının bulunmasına rağmen nüshalarında müellif ismine dair bir kayıt bulunmamasıdır. Buna karşın bazı kaynaklarda ve özellikle bazı kataloglarda Ali Kuşçu'ya ait gösterilmesidir. Türkiye yazma kütüphanelerinde ulaşılabilen el-İfsâh yazmalarının incelenmesi sonucunda bu şerhin Ali Kuşçu'ya ait olmadığı ve anonim bir eser olduğu kanaatine varılmıştır. Faydalandığı belli başlı kaynakları bu çalışmada gösterilmiş olan el-İfsâh'ın, el-Kâfiye üzerine yazılmış şerhlerden önemli alıntılarla hazırlandığı görülmüştür. Ayrıca ansiklopedik özellik taşıdığından dolayı döneminde olduğu gibi günümüzde de alanında ders kitabı olarak okutulabilecek türden bir eserdir.

Anahtar sözcükler- İfsâh, İ'rab, Kâfiye, İbnu'l Hâcib, Ali Kuşçu.

§§§

Giriş

Arap dili ve belagatini öğretme amaçlı günümüze değin birçok eser kaleme alınmıştır. Bunlardan çoğu dönemin ihtiyacına cevap vermek için yazılmış ve tarihte yerini almıştır. Fakat bazıları vardır ki dönemin ihtiyacına cevap vermekle kalmamış, sonrasında da güncelliğini korumuş, üzerine şerhler, haşiyeler, talikalar yapılarak tekrar tekrar ele alınmış ve işlenmiştir. Hatta bu tür eserler, sahasının kilometre taşları olarak görülmektedir. İbnu'l-Hâcib olarak tanınan Celaeddin Ebû Amr Osman b. Ömer'in (ö. 646/1249) kaleme aldığı nahve dair

---

* Çukurova Üni. İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı, e-posta: malp@cu.edu.tr

el-Kâfiye ve sarfa dair eş-Şâfiye adlı eserler Arap dili alanının temel taşları olarak kabul edilmektedirler. Nitekim adı geçen bu eserler üzerine daha sonları şerh, hâşiye, talikat gibi birçok çalışma yapılmıştır¹.

Biz bu çalışmada İbnu'l-Hâcib'in el-Kâfiye adlı eseri üzerine yazılmış olan el-İfsâh adlı bir şerhin yazma nüshalarından hareketle içeriği, kaynakları, müellifinin tespiti ve Ali Kuşçu'ya (ö. 879/1474) ait olup olmadığı konuları üzerinde duracağız. Zira el-İfsâh, bazı kaynaklarda ve kütüphane kataloglarında Ali Kuşçu'ya ait olarak kayıtlara geçmiş, bazı araştırmacılar onu Ali Kuşçu'nun müellefatı arasında göstermişlerdir². Ulaşabildiğimiz kaynaklara bakarak başlangıçta biz de el-İfsâh'ın Ali Kuşçu'ya ait olduğunu düşünmekteydik. Ancak, adı geçen eserin bazı yazma nüshalarını incelememiz sonucunda onun Ali Kuşçu'ya ait olduğuna dair her hangi bir ipucuna rastlayamadık. Buradan hareketle de bu konunun teferruatlı bir şekilde irdelenmesi gerektiği kanaatine vararak araştırmamıza konu edindik.

el-İfsâh adlı kitabın öncelikle Türkiye'nin farklı kütüphanelerinde bulunan yazma nüshaları tespit edilmiştir. Bu nüshaların metin itibarıyla aynı kitap olduğundan emin olunduktan sonra Süleymaniye Kütüphanesi, Yozgat, Kayıt No: 467; Akşehir İlçe Halk Kütüphanesi, No: 453 ve Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesi, No: 9226'larda kayıtlı üç tanesi karşılaştırılarak içeriklerinden az yıpranmış ve diğerlerine göre daha okunaklı olan Süleymaniye, Yozgat, Kayıt No: 467 yazmanın CD'si alınmıştır. Çalışmamız diğer nüshalara da başvurmakla beraber bir nüsha üzerinde yoğunlaşmıştır. Süleymaniye Kütüphanesi, Yozgat Bölümü No: 476'da bulunan yazmayı temel almamızın başlıca nedenlerinden biri de metnin tam ve yazısının okunaklı olması, yazım yanlışlarının üzeri çizilerek tashih edilmiş olmasıdır. Örneğin قال

---

¹ *el-Kâfiye* adlı eser hakkında yapılan çalışmalar için bkz. Hacı Halife, Mustafa b. Abdillâh (Hacı Halife ve Kâtib Çelebi diye meşhûr), *Keşfu'z-Zunûn 'an Esâmî'l-Kütub ve'l-Funûn*, II/1370-1376. Kâfiye'nin şerhlerinin sayısı tam olarak bilinmemekle beraber bazı çalışmalarda 70'den fazla olduğu (bkz. Mehmet Türkmen, "İbn Hâcib", EÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayı 3, Kayseri, 1989, s. 344) belirtilmektedir. Başka bir yerde de adı geçen eser üzerine çoğu Arapça, bir kısmı Farsça olmak üzere 150 kadar şerh, bu şerhlere birçok hâşiye, bu hâşiyelere de çok sayıda ta'lik yazılmıştır, denilmektedir. (bkz. DİA, Hulûsi Kılıç, "el-Kâfiye", XXIV, 153.) Ayrıca bkz. Mahir Hamidov, *İbnu el-Hâcib'in el-Kâfiye'si ile el-Bevdâvi'nin Lübbu'l-Elbab fi İlmi'l-İrab'ının Mukayesesi*, (Dan. Ahmet Turan Arslan) Basılmamış Y.Lisans Tezi, Marmara Ün. Sosyal Bil. Enst., İstanbul 2006, s.34.

² Bkz. Müjgan Cunbur, *Ali Kuşçu Bibliyografyası*, Milli Kütüphane Yayınları, Ankara 1974, s.24; Musa Yıldız, "Ali Kuşçu'nun Risâle fi'l-İsti'âre'si", *İslam Araştırmaları Dergisi*; Sayı 3, 1999, s. 216; *Bir Dilci Olarak Ali Kuşçu ve Risâle Fi'l-İsti'âre'si*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 12.

الفاضل العصام الدين şeklinde lam-ı tarifli haliyle yanlış yazılmış olan العصام isminin üzeri çizilerek إلى اختلاف المدلول عليه..... şeklinde yazılan ifadedeki المدلول ibaresi altına المدخول şeklinde düzeltilerek yanına صح işareti konulmuştur⁴. Başka bir örnek de ولا محل لها صلة الموصول şeklinde eksik yazılmış olan bir ifade لأنها eklenecek şekilde araya لأنها şeklinde yazılmıştır⁵. Son olarak da şu örneği verebiliriz: هذه الخمة عطف على الأمر أو كل منها عطف على ما يليه ibaresinde الجملة olarak düzeltilmiştir⁶. Ayrıca şunu da belirtelim ki bu çalışma bir eser tahkik çalışması olmadığından diğer yazmalarla mukayese edilmemiştir. Bunun yerine gerek duyulan durumlarda kontrol amaçlı diğer nüshalara bakılmakla yetinilmiştir.

I. Eserin İsmi:

Tespit edebildiğimiz kadarıyla el-İfsâh olarak bilinen eser şu farklı isimlerle de adlandırılmaktadır.

1- Şerhu'l-Kâfiye li'bni'l-Hacib / شرح الكافية لابن الحاجب (İbn Hacib'in Kâfiye'sinin Şerhi)⁷.

2- el-İfsâh Şerhu'l-Kâfiye / الإفصاح شرح الكافية. Bir nüshada kapaktan sonra^{1a} sayfasına kurşun kalemle sonradan yazıldığı anlaşılan لعلي القوشي / Ali Kuşçu'ya ait, ibaresi yer almaktadır. Eser 1055/1645 yılında istinsah edilmiştir⁸. Aynı şekilde başka bir nüshada إفصاح / Şerhu'l-Kâfiye ismini görmekteyiz⁹.

3- İ'râbu Sûreti'l-Fâtîha ve Kitabu'l-Kâfiye / إعراب سورة الفاتحة وكتاب الكافية. Anladığımız kadarıyla bu isim, kitabın tasnifini yapanlar tarafından bir kağıda sonradan yazılmış ve kapağın iç yüzüne yapııştırılmış olup tanıtım bilgilerinde,

İsmi: İ'râb-ı Sûreti'l-Fâtîha ve Kitabî'l-Kâfiye. / إعراب سورة الفاتحة وكتاب الكافية اسمي

³ Bkz. *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 23^a.

⁴ Bkz. *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 29^b.

⁵ Bkz. *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 80^b.

⁶ Bkz. *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 170^b.

⁷ İsmail Paşa, *Hediyetü'l-Ârifin*, 1/736.

⁸ Bkz. *İfsâh*, Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., Emanet Hazinesi, No: 1891.

⁹ Bkz. Süleymaniye Ktp., Fatih, No: 5120.

مؤلفي: علاء الدين علي بن محمد القوشي / Müellifi: Alaeddin Ali bin Muhammed el-Kûşî

عربية : لسان / Dil: Arapça, ibarelerine yer verilmiştir¹⁰.

4- Kitâbü'l-İfsâh / كتاب الإفصاح. Bu ifade de daha sonradan kitabın başına kurşun kalemle yazılmıştır¹¹.

5- el-İfsâh fi İ'râbi'l-Kâfiye / إعراب الكافية¹².

6- İfsâh Mu'ribü'l- Kâfiye / إفصاح معرب الكافية¹³.

II. el-İfsâh'ın Yazma Nüshaları:

Ülkemiz çeşitli kütüphanelerinde 60 adet yazma nüshasının bulunduğu İSAM gibi Türkiye geneli kataloğu ve kütüphanelerin kendi özel kataloglarında yer almaktadır¹⁴. Tespit edebildiğimiz kadarıyla ve bazılarını görüp inceleme imkânı bulduğumuz nüshaların bulunduğu yer ve kayıtları şöyledir:

Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, No: 3086.

Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail, No: 706.

Süleymaniye Kütüphanesi, Veliyyüddin Efendi, No: 2898.

Süleymaniye Kütüphanesi, Reşid Efendi, No: 326.

Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih, No: 87, 2150, 5121, 5122 ve 5123.

Süleymaniye Kütüphanesi, Süleymaniye, No: 188 ve 918.

Süleymaniye Kütüphanesi, Tekelioğlu, No: 606.

Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye, No: 1271 ve 1272.

---

¹⁰ Yazma nüshası için bkz. *İfsâh*, Akşehir İlçe Halk Ktp., No: 453.

¹¹ Bkz. Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, No: 5936; Şehid Ali Paşa, No: 2330.

¹² Bkz. Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, No: 5933.

¹³ Bkz. Süleymaniye Ktp., Fatih, Kayıt No: 5121; Darü'l-Mesnevi, No: 516.

¹⁴ Bkz. İSAM Kütüphane Programı, Haz. Saim Yeprem; Kütüphane katalogları için bkz. Adana İl Halk Ktp. Yazmalar Kataloğu, Kayıt No: 280, 493, 1093; Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesi Kataloğu, Kayıt No: 9226, 26909, 11188, 11248; Akşehir İlçe Halk Ktp., Kayıt No: 453; İskilip İlçe Halk Kütüphanesi, Kayıt No: 920, 1242.

- Süleymaniye Kütüphanesi, Feyzullah Efendi, No: 1906.
- Süleymaniye Kütüphanesi, Yozgat, No: 466, 467 ve 813.
- Süleymaniye Kütüphanesi, Laleli, No: 2301 ve 3163.
- Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, No: 5933 ve 5936.
- Süleymaniye Kütüphanesi, Dügümlü Baba, 516.
- Süleymaniye Kütüphanesi, Serez, 3075, 3076, 3077 ve 3091.
- Süleymaniye Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbi, 1971.
- Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Baba, No: 2330.
- Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, No: 1195, 1738 ve 4148.
- Süleymaniye Kütüphanesi, Servili, No: 297.
- Süleymaniye Kütüphanesi, Yahya Tefvik, No: 1665.
- Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya No: 4445 ve 4581.
- Süleymaniye Kütüphanesi, Mihrişah Sultan, No: 420.
- Süleymaniye Kütüphanesi, Damat İbrahim, No: 1050.
- Beyazıt Devlet Kütüphanesi, No: 6322,6823.
- Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Ali Emiri, No: 3759 ve 3760.
- Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyyüddin, No: 2779.
- Köprülü Kütüphanesi, Mehmed Asım Beyi. No: 558 ve 559.
- Edirne, Selimiye Kütüphanesi, No: 1860.
- Kütahya Tavşanlı Zeytinoğlu İlçe Halk Ktp.,891.
- Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesi, No: 9226, 26909, 11188 ve 11248.
- Çorum İskilip İlçe Halk Kütüphanesi, No: 920 ve 1242.
- İzmir Milli Kütüphane, No: 42, 58 ve 1509.
- Kütahya Vahit Paşa İl Halk Kütüphanesi, No: 936 ve 2135.

Antalya Elmalı İlçe Halk Kütüphanesi, No: 2869 ve 2904.

Adana İl Halk Kütüphanesi, No: 280, 493, 1093.

Afyon Gedik Ahmed Paşa Kütüphanesi, No: 17810.

Giresun İl Halk Kütüphanesi, 1167.

Konya Akşehir İlçe Halk Kütüphanesi, 453.

Antalya Tekeli Kütüphanesi, No: 606.

Isparta Halil Hamit Paşa Kütüphanesi, No: 234.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi., Emanet Hazinesi, No: 1891.

Bursa İnebey Kütüphanesi., Orhangazi: 5998.

III. el-İfsâh'ın Müellifi:

Eserin müellifini tespit edebilmek için nüshaların takdim kısmı, hatimesi ile ketebe kayıtlarına bakılmıştır. Bu işlem sonucunda müellifin kim olduğu hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Daha sonra müstensihin müellif hakkında her hangi bir değerlendirmede bulunup bulunmadığına bakılmıştır. Bu işlem sonucunda da müellifin kim olduğu hakkında bir bilgiye ulaşamamıştır. Son olarak müellifin eserde atıfta bulunduğu kişi ya da eserler istihraç edilerek kime ait olabileceği ya da olamayacağı hakkında fikir sahibi olunmaya çalışılmıştır. Netice olarak inceleme imkânı bulduğumuz el-İfsâh'ın yazma nüshalarının hiç birinde eserin müellifinden söz edilmemiştir. Dolayısıyla eser anonim olarak kabul edilmelidir.

IV. el-İfsâh'ın Ali Kuşçu'ya Aidiyet Problemi:

Bibliyografik eserlerde ve kataloglarda kısa adı el-İfsâh / الإفصاح olarak geçen eserin Ali Kuşçu'ya ait olduğu belirtilmiştir. Bağdatlı'nın Hediyyetu'l-Ârifin'inde Ali Kuşçu'nun eserlerinin arasında Şerhü'l-Kâfiye Li'bnî'l-Hâcib / شرح الكافية لابن الحاجب / (İbn-i Hâcib'in Kâfiye'sinin Şerhi) diye bir eserden söz edilmektedir¹⁵. Ancak, Hediyyetu'l-Ârifin'de, Keşfu'z-Zunûn'da bahsedilen ve şu ana kadar herhangi bir nüshası elimize ulaşmamış olan Ali Kuşçu'nun Kâfiye üzerine yazdığı Farsça bir şerhten mi yoksa farklı bir Kâfiye şerhinden mi bahsedildiği açık değildir.

---

¹⁵ İsmail Paşa el-Bağdadi, *Hediyyetu'l-Arifin Esmâ'ül-Müellifin ve Asarü'l-Musannifin*, İst.1951, I/736.

Keşfu’z-Zunûn’da İbnu’l-Hâcib’in (ö. 646) el-Kâfiye / الكافية adlı kitabı ile ilgili bilgiler arasında Ali Kuşçu ve el-İfsâh hakkında şunlara yer verilmektedir¹⁶:

الكافية في النحو للشيخ جمال الدين أبي عمرو عثمان ابن عمر المعروف بابن الحاجب المالكي النحوي المتوفى في سنة 646.....ومن شروحها بالفارسية غير شرح السيد شرح لمعين الدين محمد الهروي المتوفى سنة ..... (أوله اي از كلمات آرایش هر كلام الخ) صنفه لعبيد الله خان وعلاء الدين علي بن محمد القوشي المتوفى سنة ..... وفي إعرابها كتاب مسمى بالإفصاح لواحد من علماء الدولة المرادية قدم في أوله تفسير الفاتحة صنفه لولد الشيخ أحمد بن يوسف السلانكي بإشارته.

Anladığımız kadarıyla el-İfsâh adlı kitabın Ali Kuşçu’ya atfedilmesi Keşfu’z-Zunûn’da yer alan yukarıdaki ibarelerin yanlış anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Keşfte İbn-i Hâcib’in Kâfiye’sinden (الكافية في النحو) bahsedilirken şerhleri ile ilgili olarak yukarıdaki bilgiler yer almaktadır. İbarede hem el-İfsâh adında bir kitaptan hem de hemen ardından Ali Kuşçu’dan bahsedilmektedir. İbare çok iyi tetkik edilmeden el-İfsâh’ın Ali Kuşçu’ya ait olduğu kanaatine varılmış olabilir. Oysa ki yukarıdaki ibarenin Türkçe karşılığı şöyle olmalıdır:

“Nahv konulu el-Kâfiye, İbnu’l-Hâcib (ö. 646/1249.) diye ünlenmiş nahivci Cemaluddin Ebu Amr Osman b. Omer, el-Mâliki’ye aittir.”

Kitap ile bilgiler verildikten sonra üzerine yapılmış olan şerh ve haşiyelerden bahsediliyor. Beş sayfa sonra el-İfsâh’a yer verilerek şöyle deniliyor:

“Kâfiye’nin Seyyid’in (Seyyid Şerif Cürçânî) şerhi dışında Farsça şerhleri arasında Muînuddin Muhammed Emin el-Herevi’nin (ö.?) “....؟” diye başlayan bir şerhi vardır ve bu şerhi Ubeydullah Han için yazmıştır. Yine (el-Kâfiye adlı kitabın farsça şerhleri arasında) Alâeddin Ali b. Muhammed el-Kûşî’nin (ö.?) (Farsça) bir şerhi vardır.”

Esas itibarıyla el-Kâfiye adlı İbn-i Hâcib’in eseri ile ilgili olarak yazılmış Farsça şerhlerden bahis sona ermekte ve aşağıdaki ifadelerle yeni bir bahse geçilmektedir.

وفي إعرابها كتاب مسمى بالإفصاح لواحد من علماء الدولة المرادية قدم في أوله تفسير الفاتحة صنفه لولد الشيخ أحمد بن يوسف السلانكي بإشارته.

“el-Kâfiye adlı eserin irabı ile ilgili olarak da el-İfsâh diye adlandırılan bir kitap vardır. Bu eser Devleti Muradiye (Sultan Murad dönemi) âlimlerinden birine ait olup baş tarafında

¹⁶ Hacı Halife, Keşfu’z-Zunûn, II/1373.

Fatiha süresinin tefsiri vardır ve Şeyh Ahmed b. Yusuf es-Selânîkî'nin isteği üzerine oğlu için yazılmıştır.”

Ahmed b. Yusuf es-Selânîkî hakkında müracaat kitaplarında her hangi bir kayda rastlayamadık. Belki de döneminde tanınmamış kaynaklar ondan bahsetmemiştir. Ya da hali vakti yerinde sıradan bir kişi olup oğlu için böyle bir eser kaleme aldırılmıştır. Eğer bu şahıs hakkında bilgi edinebilseydik en azından kitabın hangi tarihlerde yazıldığı hakkında net bilgi sahibi olacaktık.

İleride gerekçeleriyle açıklanacağı üzere el-İfsâh adlı Kâfiye şerhi Ali Kuşçu'ya ait olmadığı gibi inceleme imkânı bulduğumuz hiçbir yazmada da müellifin kim olduğu belirtilmemiş olup anonim bir eserdir.

Çok sayıda yazma nüshası bulunan el-İfsah'ın Süleymaniye Kütüphanesi Yozgat Bölümü, İzmir Milli, Kayseri Raşid Efendi, Akşehir Halk Kütüphanelerinde bulunan nüshalarını incelememiz sonucunda kataloglarda Ali Kuşçu'ya ait olduğu belirtilen el-İfsah adlı kitabın ona ait olmadığı sonucuna vardık. Bunun gerekçelerini şöyle sıralayabiliriz.

İncelediğimiz hiç bir nüshada müellif ismi belirtilmemiştir. Sadece bazılarında müstensih adı ve istinsah tarihleri yer almaktadır. Kitabın başında ya da sonunda kesinlikle ne Ali Kuşçu ne de başka bir müellif adı zikredilmiştir.

Ulaşabildiğimiz nüshaların istinsah tarihleri ile Ali Kuşçu'nun vefat tarihi (879/1474) arasında yaklaşık 150 yıl bulunmaktadır. İncelediğimiz nüshalar 1028/1619 ve daha sonraki yıllarda istinsah edilmiştir¹⁷. Bu kadar çok nüshası bulunan bir eserin, müellifin kendi hattıyla olmasa bile en azından ölüm tarihine yakın bir yılda öğrencisi veya başka biri tarafından yazılmış bir nüshasıyla karşılaşmak ümit edilirdi. Oysa ki Ali Kuşçu'nun vefatı ile nüshaların istinsah tarihleri arasında zaman farkı oldukça uzundur.

Genelde o dönemlerde bu tür eserler başta padişah olmak üzere dönemin yöneticileri adına yazılarak bizzat müellif tarafından ona takdim edilirdi. Bu da kitabın hemen başında bir şekliyle belirtilirdi. Nitekim el-İfsâh'ın ilk sayfasında والتناء الخليفة وهو السلطان مراد ifadesi yer almaktadır. Buradan hareketle bu kitabın Murad isimli bir padişah zamanında yazılmış olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan Murad I (ö. 791/1389), Ali Kuşçu'dan önce yaşamış olup

---

¹⁷ İstinsâh tarihleri için bkz. Süleymaniye Ktp., Yozgat, No: 813, 515, 467; Bağdatlı Vehbi, No: 1971; Serez, No: 3091; Fatih, No: 5120, 1028; Hacı Mahmut Efendi, No: 5936; İnebey, Orhangazi, No:5998.

adı geçen kitap bu padişah zamanında yazılmış olsa bile Ali Kuşçu'ya âit olması mümkün değildir. Murad II (ö. 855/1451)¹⁸, Fatih'in babası olup Ali Kuşçu daha İstanbul'a gelmeden vefat etmiştir. Dolayısıyla kitabın Ali Kuşçu'ya âit olma ihtimali ortadan kalkmaktadır. Murad isimli diğer padişahlar Murad III (ö. 1003/1595) ve Murad IV (ö. 1049/1640), Fatih ve Ali Kuşçu'nun ölümünden sonra tahta çıkmışlardır. Halbuki Ali Kuşçu, Fatih daha tahtta iken 1474 yılında vefat etmiştir. Bu da adı geçen eserin Ali Kuşçu'ya ait olamayacağı anlamına gelmektedir.

el-İfsâh adlı kitabı baştan sona inceleyerek, kimlerden kaç defa nakiller yapıldığını tespit etmeye çalıştık. Kaynaklarını araştırdık. Tespitlerimize göre el-İfsâh'ta, önceki birçok dilciden nakillerde bulunmuş olmakla beraber Ali Kuşçu'dan sonra yaşamış bazı dilcilerin eserlerinden de nakiller yapılmıştır. Eserde bir çok kitap veya kişi referans verilmiştir. Özellikle çeşitli ifadelerle yaklaşık olarak 70 yerde kendisine atıfta bulunan İsmâüddin İbrahim bin Muhammed Arabşâh el-İsferâyînî (ö. 943/1536) dikkat çekmektedir.

..... قال الفاضل عصام الدين في شرح قوله الثاني / el-Fâdıl Usâmuiddin onun ikinci sözünün şerhinde şöyle demiştir: .....¹⁹

... وكذا في بعض الشروح وفي شرح عصام الدين... / Bazı şerhler ile Usamuddin şerhinde aynı şekilde şöyledir: .....²⁰

..... قال الفاضل عصام الدين في حاشية الفوائد الضيائية قال الرضي وينبغي... / el-Fâdıl Usamuddin şöyle demiştir: er-Radî “Hâşiyetu'l-Fevaidu'z-Ziyâiyye” adlı eserinde وينبغي / gerekir demiştir.²¹

..... في بعض الشروح وفيشرح عصام / Bazı şerhler ile Usâm şerhinde şöyle geçer:²²

..... قال العصام في شرحه... / Usâm şerhinde şöyle demiştir: .....²³

gibi ifadelerle İsmâüddin el-İsferâyînî'nin görüşlerine yer vermektedir²⁴.

---

¹⁸ Yazarın söz konusu sonuca nasıl ulaştığını anlayamamakla birlikte bir yüksek lisans çalışmasında *el-İfsâh*'in II. Murad zamanında yazıldığı belirtilmiştir. Bkz. Mahir Hamidov, s.26.

¹⁹ Bkz. *el-İfsâh*, Süleymaniye, Yozgat, Kayıt No: 467, Yazma, vr., 16^a.

²⁰ Bkz. *el-İfsâh*, Süleymaniye, Yozgat, Kayıt No: 467, Yazma, vr., 16^b.

²¹ Bkz. *el-İfsâh*, Süleymaniye, Yozgat, Kayıt No: 467, Yazma, vr., 23^a.

²² Bkz. *el-İfsâh*, Süleymaniye, Yozgat, Kayıt No: 467, Yazma, vr., 73^a.

²³ Bkz. *el-İfsâh*, Süleymaniye, Yozgat, Kayıt No: 467, Yazma, vr., 168^a.

الفضائل الضيائية/el-Fevâid ez-Diyâiyye, Nureddin Abdurrahman el-Câmî'nin (ö.898/1492) eseri olup Şerhi Molla Cami, Molla Câmî, Câmî gibi isimler ile tanınır. Bu eseri el-Câmî, hayatta kalan tek oğlu Ziyaeddin için kaleme almış ve 897/1492 de tamamlamıştır.²⁵ el-İfsâh adlı eserde Câmî'den çok sayıda nakillere yer verilmiştir. Genellikle bu nakiller قال الفضل الكافية الجامي في شرح المصنف..... ve قال الفضل الجامي في شرح الكافية ifadeleri ile yapılmaktadır.²⁶ Her ne kadar Ali Kuşçu, Abdurrahman el-Câmî ile hayatında görüşmüş²⁷ olsa bile el-Fevaidu'z-Ziyâiyye adlı eserin tamamlanma tarihi 1492, Ali Kuşçu'nun vefat tarihinden sonradır. Dolayısıyla el-İfsâh adlı eserin müellifi Ali Kuşçu olamaz. İsamuddin de Câmî'nin eserine hâşiyeye yazmıştır. Bu kitap حاشية الفوائد الضيائية / Hâşiyetu'l-Fevaidi'z-Ziyâiyye diye bilinmektedir.²⁸

²⁹ قال الفضل عصام الدين في حاشية الفوائد الضيائية قال الراضي وينبغي.....

Ayrıca İsamüddin el-İsferâyînî'nin Şerhu'l-Kâfiye adlı müstakil bir şerhi vardır³⁰.

Sıkça görüşlerine müracaat edilen dilcilerden biri de farklı eserlerinden nakillerde bulunan İbn-i Kemal'dir: Tespit edebildiğimiz kadarıyla 14 yerde İbn Kemal'e atıf yapılmıştır. Bunlardan şu örnekleri verebiliriz:

قال الفضل الرومي في شرح القصيدة الخمرية اعلم أن الواو لا يقع في أول الكلام وما يذكر أهل اللغة أن الواو قد يكون للابتداء والاستئناف فمرادهم أن يبتدأ الكلام بعد تقدم جملة مفيدة غير أن تكون الجملة الثانية تشارك

²⁴ Diğer örnekler için ayrıca bkz..el-İfsâh, Süleymaniye, Yozgat, Kayıt No: 467, Yazma, vr., 25^b, 27^a, 28^a, 31^b, 35^a, 35^b, 36^b, 37^b, 39^a, 40^a, 42^a, 44^a, 49^a, 49^b, 51^b, 56^a, 58^b, 59^b, 60^b, 64^a, 65^a, 67^a, 69^b, 71^a, 73^a, 77^b, 79^a, 80^a, 80^b, 85^b, 86^b, 89^a, 89^b, 95^a, 95^b, 97^b, 101^a, 103^a, 104^b, 109^b, 111^a, 113^a, 115^b, 115^a, 118^a, 117^b, 119^a, 122^b, 123^a, 125^b, 126^a, 131^b, 137^{a-b}, 147^b, 149^b, 161^{a-b}, 162^a, 163^a, 165^b, 168^b.

²⁵ Bkz. T.D.V. İslam Ansiklopedisi, 7/95-99.

²⁶ İfsâh, Yozgat, 467, vr. 4/b, 46/b. Yarıca diğer örnekler için bkz. 16^b, 35^a, 53^b, 57^a, 58^a, 66^b, 68^b, 73^a, 79^a, 81^a, 91^a, b, 95^b, 102^b, 103^b, 112^a, 114^a, b, 115^a, 126^b, 135^a, 7^a, 155^b, 165^a, 16^b.

²⁷ Bkz. Musa Alp, *Arap Dili ve Belâğatı Açısından Ali Kuşçu ve 'Unkûdu'z-Zevâhir fî Nazmî'l-Cevâhir Adlı Eseri*, 2006, (Basılmamış Doktora Tezi, DEÜ, SBE.) s.22.

²⁸ Katip Çelebi, *Keşfü'z-Zunûn*, II.1372.

²⁹ İfsâh, Yozgat, 467, vr. 11^b, 23^a.

³⁰ Bkz. İsmail Paşa el-Bağdâdî, *Hediyetü'l-Ârifin*, I, 27.

الأولى فأمّا ابتداء الكلام غير أن يتقدمه شئ بالواو فغير موجود ولا جائز ذكره صاحب البدائع في كتاب الأولى فأمّا ابتداء الكلام غير أن يتقدمه شئ بالواو فغير موجود ولا جائز ذكره صاحب البدائع في كتابه Kaside-i Hamriyye şerhinde er-Rûmî'nin de dediği gibi...³¹

..... / قال الفاضل الرومي الشهير بابن كمال الوزير في تفسيره .....
meşhur olan el-Fadıl er-Rûmî tefsirinde şöyle demiştir.....³²

..... / قال الفاضل الرومي في تفسير قوله تعالى ذلك الكتاب ....
 demiştir: Allah'ın / ذلك الكتاب / işte bu kitap, ifadesi.....³³

..... / على ما صرح به الفاضل الرومي في شرح المفتاح....
 izah ettiği üzere.....³⁴

..... / قال الفاضل الرومي في حاشية الكشف .....
 eserinde şöyle demister....”

..... / قال الفاضل الرومي في الحاشية التي علقها على شرح الفاضل الشريف للكشف....
 Rûmî, Seyyid Şerif Cürçânî'nin Keşşâf Şerhine talika niteliğindeki Haşiyesinde şöyle demiştir....³⁵

..... / على ما صرح به الفاضل الرومي في حاشية الكشف .....
 Hâşiyetu'l-Keşşâf'da açıkladığı gibi.....³⁶

Yukarıdaki örneklerde olduğu gibi el-İfsâh'ta İbn-i Kemal'e çok sayıda atıflarda bulunulmaktadır.³⁷ er-Rûmî diye tanınan alimin uzun adı Ahmed bin Süleyman Şemsüddin'dir. İbn Kemal Paşa, Şeyhü'l-İslâm er-Rûmî el-Hanefî diye tanınmakta olan ve el-İfsâh adlı kitapta adı sıkça geçen İbn Kemal, 873/1469'da dünyaya gelip 940/1533 yılında vefat etmiştir. Dolayısıyla vefat tarihi Ali Kuşçu'dan 61 yıl sonradır. Bu yüzden ondan nakillerde bulunan kişinin Ali Kuşçu olamayacağı açıktır.

---

³¹ Bkz. *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 13/a. Ayrıca *Şerh ala el-Kasidetü'l-Hamriyye*'den alınmış olan bu metin için bkz. İbn Kemal, *Şerh ala el-Kasidetü'l-Hamriyye*, Yazma, vr. 5^a.

³² Bkz. *el-İfsâh*, Süleymaniye, Yozgat, Kayıt No: 467, vrk., 7^b, 8^b.

³³ Bkz. *el-İfsâh*, Süleymaniye, Yozgat, Kayıt No: 467, vrk., 22^b.

³⁴ Bkz. *el-İfsâh*, Süleymaniye, Yozgat, Kayıt No: 467, vrk., 34^a.

³⁵ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 22^b.

³⁶ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 34^a.

³⁷ Ayrıca bkz. *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 13^a, 16^a, 54^a.

Aynı şekilde el-İfsâh'ta, Ali Kuşçu'dan (ö.879/1474) 71 yıl sonra vefat etmiş olan Şeyhzade diye tanınan Muhyiddin Muhammed b. Mustafa'nın (ö.952/) Kadı Beydavi'nin Envârû't-Tenzil ve Esrârû't-Te'vîl adlı tefsirine yazdığı Hâşiye'den de alıntılar bulunmaktadır. وقال الفاضل المعروف بشيخ زاده في حاشيته المتعلقة على تفسير القاضي وليس من شرط أن يقع بعده كلام³⁸ Görüldüğü üzere Şeyhzade'nin ölümü tarihi Ali Kuşçu'nun vefat tarihinden çok sonra olduğuna göre ondan nakillerde bulunan kişi Ali Kuşçu değildir.

el-İfsâh'ta Celâleyn Tefsiri'nden de alıntılar yapılmıştır: ذكر في تفسير الجلالين سورة . . . . . Bu tefsir Tefsîru'l-Celâleyn diye bilinen Celaluddin el-Mahallî (ö:864/1459) ve Celaluddin es-Suyûtî (ö:911/1505) adlı iki alim tarafından yazıldığı için Celâleyn Tefsîri (iki Celal'in Tefsîri) olarak şöhret bulmuştur. Tefsirin ikinci müellifinin ölüm tarihi Ali Kuşçu'nun vefat tarihinden 31 yıl sonradır. Celaleyn Tefsiri ilk müellif olan Celalüddin el-Mahallî'nin vefatından sonra yani 864/1459 yılından sonra tamamlanmıştır. Burada şöyle denilebilir: "Fatiha süresinin tefsirinden alıntı yapılmıştır. Fatiha'yı da vefat tarihi Ali Kuşçu'nun vefat tarihinden önce olan Celaleddin el-Mahalli tefsir etmiştir. Dolayısıyla böyle bir alıntı tarihsel olarak mümkündür." Bu şekilde bir yaklaşım ilk anda makul gibi görünmekle beraber alıntıda ذكر في تفسير الجلالين (iki Celal'in Tefsiri) ibaresi geçmektedir. Adı geçen tefsir ikinci Celaleddin (es-Suyûtî) tarafından tamamlandıktan sonra ancak Celaleyn adını almıştır ve ikinci müfessirin vefat tarihi Ali Kuşçu'dan sonradır. Dolayısıyla el-İfsâh'ın müellifi Ali Kuşçu olamaz.

Abdurrahman el-Câmî'nin el-Fevaidu'z-Ziyâiyye adlı eserine Abdulgafur Raduyuddin el-Lârî (ö.912/1506) tarafından yazılmış olan bir haşiyeden de قال عبد الغفور في حاشية الفوائد الضيائية ifadesiyle nakillerde bulunulmuştur⁴⁰. Görüldüğü üzere Lârî'nin ölüm tarihi Ali Kuşçu'dan ölümünden 36 yıl sonra olup, ondan Ali Kuşçu'nun nakilde bulunması mümkün değildir.

---

³⁸ İfsâh, Yozgat, 467, vr. 22^b,

³⁹ Bkz. İfsâh, Yozgat, 467, vr. 3^a.

⁴⁰ Bkz. İfsâh, Yozgat, 467, vr. 36^a, 37^b, 39^b, 41^b, 42^a, 54^b.

Burada şunu da belirtelim ki bazı araştırmacılar el-İfsâh adlı eserin Ali Kuşçu'ya ait olarak göstermektedirler. Muhtemelen onlar adı geçen bu eserin yazma nüshalarını incelememiş, sadece kataloglara bakılarak nakil yapmışlardır⁴¹.

Anonim olan bir eserin Ali Kuşçu'ya aitmiş gibi gösterilmesinin temelinde anladığımız kadarıyla yukarıda ayrıntı olarak verdiğimiz Keşfu'z-Zunûn'da geçen:

ومن شروحها بالفارسية غير شرح السيد شرح لمعين الدين محمد الهروي المتوفى سنة ..... (أوله اي از كلمه ات آرایش هر كلام الخ) صنفته لعبيد الله خان وعلاء الدين علي بن محمد القوشي المتوفى سنة ..... وفي إعرابها كتاب مسمى بالإفصاح لواحد من علماء الدولة المرادية

şeklindeki ibarelerin eksik veya yanlış anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Kesin olan şu ki Ali Kuşçu'nun da Kâfiye üzerine Farsça bir şerhi bulunmaktadır. Daha sonra gelen cümlenin Ali Kuşçu ile alakası bulunmamaktadır. Esas itibarıyla Ali Kuşçu'nun Kâfiye'yi Farsça olarak şerh etmesi yadırganmamalıdır. Çünkü onun yine İbnu'l- Hâcib'in sarf konulu eseri olan eş-Şâfiye'ye ait Farsça bir şerhi bulunmaktadır ki bu eser elimizde mevcuttur⁴².

Sonuç itibarıyla el-İfsâh'a kaynaklık eden bazı âlimlerin vefat tarihleri Ali Kuşçu'nun vefat tarihinden çok sonradır. Bu da el-İfsâh müellifi Ali Kuşçu olamayacağı anlamına gelir.

V. el-İfsâh'ın Diğer Kaynakları:

el-İfsâh'ın yukarıda değindiğimiz kaynaklarının yanında şu kaynaklardan da yararlandığını belirtmek yerinde olacaktır.

1- Müfessirler ve Kıraat İmamları:

Ebü'l-Kasım Abdurrahman b. İshak ez-Zeccâci en-Nihâvendî (ö.337/ 949)

خالفهم عبد الرحمن بن اسحاق الزجاجي⁴³ وقال الزجاج. ⁴⁴

İbn-i Hâleveyh (Ebu Abdullah Hüseyin b. Haleveyh en-Nahvi el-Luğavî, ö. 379/980)
⁴⁵وكذا قال ابن خلويه في إعراب القرآن

---

⁴¹ Bkz. Müjgan Cunbur, *Ali Kuşçu Bibliyografyası*, Milli Kütüphane Yayınları, Ankara 1974, s.24; Musa Yıldız, *Bir Dilci Olarak Ali Kuşçu ve Risâle fi'l-İsti'âre'si*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s.12.

⁴² Bkz. Nuriosmaniye Kütüphanesi.

⁴³ Bkz. *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 78^b.

⁴⁴ Bkz. *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 128^a.

قال ابن الحوزي في زاد : (Ebu'l-FerecAbdurrahman b. Ali ö.597/1202) :
المسير.....⁴⁶

وفي عليهم عشرة . Zaman zaman kıraat imamlarının farklı okuyuşlarına atıfta bulunur. Ebu'l-Bekâ'nın da naklettiği gibi on farklı şekilde okunmaktadır.⁴⁷ "أسىم; كىسآء, Yakub gibi kıraat imamlarının görüşlerine de yer yerilmektedir." وفى هذا " Bu anlamı destekler mahiyette kıraat imamları Asım; Kisai, Yakub'un okuyuşları vardır."⁴⁸

2- Dilciler:

أجاز الكسائى⁵⁰, عند الكسائى⁴⁹ (ö.189/804) Ali b. Hamza b. Abdullah el-Kisâî,

هذا مذهب الكوفيين وقال الكسائى القسم الواقع بعد لولا فاصل الفصل مقرر أى لو لا زيد⁵¹

على مذهب سيبويه، هذا Ebû Bişr Amr bin Osman el-Kanber Sîbeveyh,(ö.194/809)
⁵²نص عليه سيبويه، مذهب سيبويه.

53فيكون استئنافا عند المبرد أى في رأيه الخاص على (ö. 285/898) Ebu'l- Abbâs el-Muberrred
ve كذلك مذهب المبرد والسيرافي⁵⁴.

Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyâd b. Abdullah b. Menzûr ed-. Deylemî el-Ferra
55قال الفراء، خلافا للفراء، قال الفراء وأبو علي (ö.207/822)

56قال ابن جنى لا يجوز بعير الولو... (ö.392/1001) İbn Cinni

---

⁴⁵ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 9^b.

⁴⁶ Bkz. *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 3^a.

⁴⁷ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 8^b.

⁴⁸ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 6^a.

⁴⁹ Bkz. *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 104^b.

⁵⁰ Bkz. *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 165^a.

⁵¹ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 57^a, 58^a.

⁵² *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 22^a, 26^b, 36^a, 40^b, 41^a, 45^a, 64^a, 66^a, 67^a, 68^b, 76^a, 77^a, 78^b, 94^a, 111^b, 112^a, 112^b, 118^a, 120^a.

⁵³ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 76^a.

⁵⁴ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 68^b.

⁵⁵ Bkz. *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 58^a, 104^{ab}, 157^b.

Ebu Ali Ahmed b. Muhammed el-Hasen el-Merzûkî (ö.421/1030), Şerhu Dîvânî'l-Hamâse adlı eseri .... ⁵⁷ والمفهوم في شرح الحماسة للإمام المرزوقي سكنون الرءاء ...

Abdülkahir Ebû Bekr Abdülkâhir b. Abdirrahmân b. Muhammed el-Cürçânî (ö.471/1078-79): وإذا عرفت علمت أنه قول الشيخ عبد⁵⁸ قال عبد القاهر هن منصوبات على الظرفية: (ö.471/1078-79) القاهرة⁵⁹.

Ebu'l-Kasim Muhammed Mahmud bin Ömer ez-Zemahşeri, (ö.583/1143) قول صاحب⁶⁰ قال صاحب المفصل ve الكشاف

Ebu'l-Feth el-Mutarrızî (ö.610/1213) el-Misbâh fi'n-Nahv adlı eserinden Sahibu'l-Misbâh olarak ⁶¹gibi ifadelerle alıntılar bulunmuştur.

el-Kâfiye adlı eserin müellifi olan İbnu'l-Hâcib Cemâluddîn Ebû Amr Osmân b. Ömer'den (ö. 646/1249) ⁶²على ما صرح به المصنف في إيضاح المفصل كما نص عليه ابن الحاجب⁶³, ⁶⁴ ayrıca nakillerde bulunulmuştur. Ayrıca anladığımız kadarıyla İfsâh'ın müellifi, musannifinin yani İbn-i Hâcib'in el-Kâfiye adlı eserinin birkaç nüshasından faydalanmıştır. Zaman zaman bu konuyu vurgulamaktadır⁶⁴.

Tâcuiddin Muhammed el-İsferâyînî, (ö.684/1285), el-Lubâb fi İlmî'l-İ'râb, ⁶⁵خلاقا لصاحب اللباب

Nâsirüddîn Ebû Saïd (Ebû Muhammed) Abdullah b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî (ö. 685/1286) Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Te'vil ⁶⁶وقال الفاضل البيضاوي في تفسير قوله ذلك الفوز العظيم...

---

⁵⁶ Bkz. İfsâh, Yozgat, 467, vr. 104 a.

⁵⁷ İfsâh, Yozgat, 467, vr. 36a.

⁵⁸ İfsâh, Yozgat, 467, vr. 89b.

⁵⁹ İfsâh, Yozgat, 467, vr. 5b.

⁶⁰ Bkz. İfsâh, Yozgat, 467, vr. 5^b, 17^b, 22^b, 29^a, 105^b, 106^a.

⁶¹ İfsâh, Yozgat, 467, vr. 12^b.

⁶² İfsâh, Yozgat, 467, vr. 28^b.

⁶³ İfsâh, Yozgat, 467, vr. 57^a.

⁶⁴ Bkz. İfsâh, Yozgat, 467, vr. 57^b.

⁶⁵ İfsâh, Yozgat, 467, vr. 17/b, vr. 57^a.

⁶⁶ İfsâh, Yozgat, 467, vr. 27^a.

Beyzavî üzerine yazılmış şerh ve haşiyelerinden nakiller yapıldığı gibi doğrudan Nasruddin Ebu Saîd Kadî Beyzavî'den (ö.685/1286) قال الفاضل البيضاوي في تفسير قوله ذلك الفوز (ö.685/1286) gibi ifadelerle nakillerde bulunmaktadır⁶⁷.

Radiyuuddin el-Isterabâdî (ö. 686/1287) قال الرضي⁶⁸, كما صرح به رضي الدين في شرح , ⁶⁹الكافة ve diğerleri⁷⁰.

Zaman zaman Ahmed b. Hasen b. Yusuf el-Cârberdî'den (ö.746/1345) قال الفاضل الجابردى في شرح الكشاف gibi ifadelerle atıflarda bulunulmuştur⁷¹.

Ebu'l-Kasım Muhammed b. Ahmed İbn Cüzey el-Kelbi'nin (ö. 741/) görüşlerine özellikle zan ve yakîn bildiren fiiller konusunda müracaat edilmiştir. جعلهما الرضي للظن وصاحب التسهيل للظن واليقين⁷².

Ebu Muhammed İbn Hişâm Cemaleddin Abdullah el-Ensari el-Misrî (Muğni'l-Lebîb) قال الفاضل ابن , كذا وقال الدمامني في شرحه ve كذا في مغني اللبيب وقال شارحه الدمامني: (ö.761/1360) هشام في مغني اللبيب⁷³.

Sâhibu'l-'Ubâb, Cemaleddin Abdullah el-Hüseyni Nukrakâr(ö.776 /1374), el-'Ubâb fi Şerhi'l-Lubâb,:⁷⁴ و فرق صاحب العباب شارح اللباب بين صريح المصدر ولمؤول به⁷⁴.

el-İfsâh adlı eserde قال الفاضل الشريف للكشاف gibi ifadelerle Seyyid Şerif Cürçânî'nin (ö.816/1413) Şerhu'l-Keşâf adlı eserinden de nakillerde bulunulmuştur⁷⁵.

Muhammed b. Ebi Bekr Bedruddin ed-Demâminî, (ö. 827/1424), كذا وقال الدمامني في شرحه gibi ifadelerle Demâmini'nin Muğni'l-Lebîb üzerine yazdığı Tuhfetu'l-Ğarîb adlı eseri de el-İfsâh'ın kaynakları arasında yer almıştır.

⁶⁷ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 22^b, 27^a.

⁶⁸ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 58^b.

⁶⁹ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 19^a.

⁷⁰ Radiyuuddin el-Isterâbâdî'den nakiller için ayrıca bkz. *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 26^a, 28^b, 33^b, 34^b, 101^a, 115^b, 62^b, 101^a, 125^a, 151^a, 154^a, 155^a.

⁷¹ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 22^b.

⁷² *İfsâh*, Yozgat, 467, vr.151^a.

⁷³ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 24^a, 19^{a,b}, 20/b, 21^{a,b}, 24^a, 135^a.

⁷⁴ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 15^a.

⁷⁵ Bkz. *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 6^a, 7^a, 9^b, 13^a, 22^b, 38^a, 42^b, 46^b.

el-İfsâh'ta İbni Temcid adıyla meşhur Muslihuddin Mustafa bin İbrahim'in (ö.840/1485) aşağıdaki örnekte görüldüğü üzere Kadı Beydâvî tefsirine yazdığı haşiyeden de atıflar bulunmaktadır.

قال الفاضل ابن تمجيد في حاشية تفسير القاضي ناقلا عن شرح الكشاف للفاضل اليمني اختاره النحاة في متعلق ظرف المستقر الفعل العام انما هو عند عدم قرينة الخصوص وأما عند وجود القرينة فتقدير الخاص أكثر فائدة والخاص لا يخرج الظرف عن كونه مستقرا لأن معنى استقرار الظرف كون عامله مضمر مستقرا فيه وهذا المعنى موجود فيه سواء كان تقديرا بالعام أو الخاص وقال كذا الفاضل أيضا في موضع آخر من تلك الحاشية لا يظن أنه كلما كان متعلق الظرف محذوفا يكون الظرف مستقرا اليته انتهى كلامه.⁷⁷

كما جعله⁷⁸ قال الفاضل الهندي (ö.849/1445), Şehabeddin Ahmed b. Omer el-Hindî (ö.849/1445), نقله الهندي عن بعض الشروح, الفاضل الهندي⁷⁹

el-Fâdıl Şucaaddin adıyla İlyas bin Şucaaddin er-Rûmî'nin, Şerhu'l-Akâid üzerine el-Hayâlî'nin yazdığı Hâşiye'ye yaptığı Hâşiye'den على قال الفاضل شجاع الدين في الحاشية التي علقها على حاشية شرح العقائد للمولى الخيالي gibi ifadelerle atıflarda bulunulmuştur.

كذا في Alâüddîn Alî b. Muhammed b. Mes'ûd el-Bistâmî eş-Şahrûdî (ö. 875/1470) بعض الشروح وقال الفاضل المعروف بمصنفك في شرح العوامل⁸².

كما صرح به Bazen aynı görüşte olan birden çok dilcinin ismi beraberce verilmektedir. وقال⁸³ رضي الدين في شرح الكافية وجمال الدين في مغني اللبيب وصاحب مفتاح اللباب في قواعد الإعراب وقد جوز الشراح⁸⁵ يؤيده شراح اللباب⁸⁴ بعض أربابالحواشي ناقلا عن الفاضل الشريف⁸⁶

⁷⁶ İfsâh, Yozgat, 467, vr. 24 a, 19a,b, 20/b, 21a,b, 24 a, 135 a.

⁷⁷ İfsâh, Yozgat, 467, vr. 9/b. Ayrıca bkz. vr. 22 b.

⁷⁸ İfsâh, Yozgat, 467, vr. 15 b.

⁷⁹ İfsâh, Yozgat, 467, vr. 28 b.

⁸⁰ İfsâh, Yozgat, 467, vr. 40 a. Ayrıca bkz. a.g.e. vr. 30 a, 39 b, 42 b, 43 b, 45 a, 45 b, 49 b, 56 b, 59 a, 74 b, 76 a, 95 b, 97 a, 101 a, 104 b, 107 b, 119 a, 110 b, 112 b, 114 b, 113 a, 118 b, 117 a, 125/b, 126 a,b, 127 b, 129 b, 133 a, 134 b, 133 b, 135 a, 136 a,b, 145 a, 140 a, 151 b, 157 b, 155 a, 168 b.

⁸¹ İfsâh, Yozgat, 467, vr. 4 b.

⁸² İfsâh, Yozgat, 467, vr. 158 b.

⁸³ İfsâh, Yozgat, 467, vr. 19 a.

⁸⁴ İfsâh, Yozgat, 467, vr. 6 a

⁸⁵ İfsâh, Yozgat, 467, vr. 6 a.

⁸⁶ İfsâh, Yozgat, 467, vr. 10 b.

Zaman zaman Kufe ve Basra dil ekollerinin görüşlerine yer verilmekte, mukayeselerde bulunmaktadır. Bir filolojik açıklama yapıldıktan sonra ⁸⁷veya وهذا مذهب البصريين ⁸⁸şeklinde bu iki dil mektebinden birine atıfta bulunmaktadır⁸⁹. Özellikle de *اسم/ isim* kelimesinin aslı ile ilgili Basra ve Kufe ekolünün görüşlerine yer vermesi dikkat çekicidir⁹⁰.

Halebî: *حاشية الوافية في حاشية الحلبي قال الفاضل الحلبي في حاشية الوافية* gibi ifadelerle atıfta bulunulmuştur⁹¹.

Sahibu'l-Bedâ'i: *ذكره صاحب البدائع في كتاب الإيمان* ⁹²قال صاحب البدائع

هذا البحث مأخوذ ⁹⁴قال صاحب مفتاح الألباب في شرح قواعد الإعراب, *Sâhibu Miftâhi'l-Elbâb*, ⁹⁵من مفاتيح الألباب

قال الفاضل عبد الرحيم في حاشية المطول الحد إما حد بحسب الحقيقة، ما حد بحسب ⁹⁶الاسم

Sîrâfi, *كذلك مذهب المبرد والسيرافي* ⁹⁷

قال الفراء وأبو علي هو موصولة ⁹⁸وكذا نقل عن أبي علي الفارسي (ö 377/) *Ebû Ali el-Fârisî* ⁹⁹بمعنى الذي

¹⁰⁰قال صاحب الخلاصة وهو مستثنى عن قوله *Sahibu'l-Hulâsa*.

---

⁸⁷ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 57 b.

⁸⁸ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 46 a.

⁸⁹ Ayrıca bkz. *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 23 b, 26 b, 45 a, 52 b, 58 a, 73 a.

⁹⁰ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 3 a.

⁹¹ Bkz. *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 26 a, 32 b.

⁹² *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 13/a.

⁹³ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 13 a, 149 a.

⁹⁴ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 19 a.

⁹⁵ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 20 b.

⁹⁶ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 16 b.

⁹⁷ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 68 b.

⁹⁸ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 47 a.

⁹⁹ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 157 b.

¹⁰⁰ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 59 a.

3- Sözlükler

İsmâil b. Hammâd el-Cevherî'nin (ö.393 / 1003) Sıhâh olarak bilinen Tâcu'l-Luğa ve Sıhâhu'l-'Arabiyye adlı sözlüğünden *في الصحاح* gibi ifadelerle birçok nakilde bulunmaktadır¹⁰¹.

Ebû Bekr er-Râzî'nin (ö.666 / 1267) Muhtâru's-Sıhâh adlı sözlüğünden: *قال صاحب المختار ولاستيناف ثلاثة أضرب* gibi ifadelerle faydalanılmıştır.

İbn-i Manzûr, Cemaluddin Ebu'l-Fazl Muhammed b. Mukrim b. Ali Ahmed el-Ensârî (ö. 711/1311) Lisânu'l-Arab adlı sözlüğünden *في لسان العرب اسم لنوع من المخلوقات* ¹⁰²وهو (عالم) gibi nakiller bulunmaktadır.

Mecduddin Muhammed b. Ya'kûb el-Fîrûzâbâdî'nin (ö. 817 / 1414) el-Kâmûs adlı eserinden *في القاموس* gibi ifadelerle bazı ibarelerin luğavi karşılıkları verilmektedir.¹⁰³

¹⁰⁴قال صاحب المختار والاستيناف ثلاثة أضرب: Muhtar:

VI. el-İfsâh'ın Konu Başlıkları:

el-İfsâh'ın kenar boşluklarında (hamişlerde) konuların başlıkları *مطلب*/matlab yani "konu, bab, başlık" anlamına gelen isim altında verilmiştir. Sonradan yazılmış olan bu bilgileri yazan bilinmemektedir. Kırmızı renkle yazılmış olan bu başlıklar incelediğimiz diğer nüshalarda bulunmamakta olup sadece Süleymaniye Yazmalar Kütüphanesi Yozgat Bölümü, No:476 kayıtlı yazma nüshada vardır.

Kitabın konularına ulaşmakta okuyucuya yardımcı olacağını düşündüğümüzden dolayı konu başlıklarını (matlab'ları) burada vermek yerinde olacaktır.

1- İrabta mahalli olan yedi cümle:

(18^a) *مطلب : الجملة التي محل لها من الإعراب سبع*

a- Mahallen merfu' olan 'Haber cümleleri'.

(18^a) *الأولى: الواقعة خبرا وموقعها رفع في خبر المبتدأ*

---

¹⁰¹ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 63^a, 71^a, 161^b.

¹⁰² *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 6^a.

¹⁰³ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 63^a, 64^a, 84^b, 110^b, 151^a.

¹⁰⁴ *İfsâh*, Yozgat, 467, vr. 21^a.

- b- Mahallen mansub olan 'Hal Cümleleri'.
(18a) مطلب: الجملة الثانية: الواقعة حالا ومحلها النصب.
- c- Mahallen mansub olan 'Mefûl cümleleri'.
(18b) مطلب: الجملة الثالثة: الواقعة مفعولا وموقعها النصب.
- d- Mahallen mecrur olan 'Mudaaf İleyh Cümleleri'.
(19a) مطلب: الجملة الرابعة: الواقعة مضافا إليها وموقعها الجر.
- e- Fâ/ف'dan sonra gelen cümleler.
(19a) مطلب: الجملة الخامسة: الواقعة بعد الفاء.
- f- Sayısı beş olan müfred'e tabi cümleler.
(19b) مطلب: الجملة السادسة: التابعة لمفرد وهي خمسة.
- g- Sayısı dört olan i'rabta mahalli olan cümleye tabiler.
(20a) مطلب: الجملة السابعة: التابعة لجملة لها محل في الإعراب وهي أربع.
- 2- İrabta mahalli olmayan yedi cümle.
(21a) مطلب: الجملة التي لا محل لها من الإعراب أيضا سبع
- 3- Vasile ve atıf edatı. ان مطلب ان الوصلية وعطفية. (22b)
- 4- Fasiha Fâ/ف'sı. فاء الفصيحة. (31a) مطلب فاء الفصيحة.
- 5- Lafzı. لفظ دون. (42b) مطلب لفظ دون.
- 6- Merfular bahsi. مبحث مرفوعات. (46a) مطلب مبحث مرفوعات.
- 7- Muhteda Haber. ومنها المبتدأ والخبر. (52b) مطلب ومنها المبتدأ والخبر.
- 8- Aid zamirinin zorunluluğu. لزوم العايد. (54b) مطلب لزوم العايد.
- 9- Dammeli عمر بضم العين وعمر بفتح العين. in farkı. عمر' ile fethalı عمر Dammeli (75a) مطلب بين عمر بضم العين وعمر بفتح العين.
- 10- Hal. الحال. (80a) مطلب الحال.
- 11- Ma ve ma benzeyen ye. لا ve ما benzeyen ye. (94b) مطلب ما و لا المشتبهتين بليس.

- 12- Mecrurlar. مطلب المجرورات (95a)
- 13- (102a) مطلب ومن ثم bahsi. ومن ثم
- 14- İsm'in fiile; fiilin isme; mazinin muzariye; muzarinin maziye; müfredin cümleye; cümlelerin müfrede; isim cümlesinin fiil cümlesine; fiil cümlesinin isim cümlesine atfı.
مطلب عطف الاسم على الفعل وبالعكس وعطف الماضي على المضارع وبالعكس وعطف المفرد على الجملة وبالعكس وعطف الجملة الاسمية على الفعلية وبالعكس (104a)
- 15- Hakikat ve mecazın cemi. مطلب الجمع بين الحقيقة والمجاز (113a)
- 16- Bedel. مطلب البديل (106b)
- 17- Atf-ı beyan. مطلب عطف البيان (107b)
- 18- Mebni. مطلب المبني (108a)
- 19- Mukarene anlamındaki İza/إذا edatı. مطلب إذا لمعنى المقارنة (114b)
- 20- Sesler. مطلب الأصوات (119b)
- 21- Fiil تقول تقول. مطلب (125a)
- 22- Masdar. مطلب المصدر (133a)
- 23- Fiil. مطلب الفعل (142b)
- 24- Âmm'in Hâss'a izafeyi. مطلب إضافة العام إلى الخاص (149b)
- 25- Nakıs fiiler. مطلب في بحث الأفعال الناقصة (152a)
- 26- Mukarebe fiilleri. مطلب الأفعال المقاربة (154b)
- 27- Taccüb fiilleri. مطلب في بحث فعل التعجب (156b)
- 28- Medh ve zem fiilleri. مطلب في بحث أفعال المدح والذم (157b)
- 29- (158b) مطلب بحث ارتفاع المخصوص في حبذا. حبذا fiilindeki nin raf olması.
- 30- Harf. مطلب الحرف (159a)
- 31- Harf-i cer. مطلب حروف الجر (159a)
- 32- Hurufu müşebbehe bi'l-Fiil. مطلب حروف المشبهة بالفعل (162a)

- 33- Tenbih ve nida harfleri. مطلب حروف التنبيه والنداء (166^a)
- 34- Cevap harfleri. مطلب حروف الإيجاب (166^a)
- 35- Zâid harfler. مطلب حروف الزيادة (166^b)
- 36- Tefsir harfleri. مطلب حرفي التفسير (166^a)
- 37- Tefsir ile tevil ve arlarındaki fark. مطلب في بيان التفسير والتأويل والفرق بينهما (167^a)
- 38- Mastar harfleri. مطلب حروف المصدر (167^a)
- 39- Cevap harfleri. مطلب حروف الإيجاب (167^a)
- 40- Tahsis harfleri. مطلب حروف التخصيص (167^b)
- 41- Ümit (tevakku') harfleri. مطلب حرف التوقع (167^b)
- 42- Red' harfleri. مطلب حرف الردع (169^b)
- 43- Tenvin. مطلب التنوين (170^a)
- 44- Tekid nunları. مطلب نوني التأكيد (170^a)

Sonuç

Türkiye'nin çeşitli illerindeki kütüphanelerde bir çok yazma nüshası bulunan el-İfsâh adlı kitap, İbnu'l-Hâcib'in el-Kâfiyesi'ne yazılan şerhlerden biridir. Başında Fatiha süresinin irabı bulunan el-İfsah, her yazmanın sayfa yapısına göre farklılık gösteren 150 ila 200 varaktan oluşmaktadır. Eser, Kâfiye'nin şerhinden oluşmakla beraber, daha sonraları okuyucuları tarafından 'matlab' olarak adlandırılacak olan çeşitli nahiv, sarf, sözlük gibi filolojik açıklamalarda bulunulmuştur. Yapılan bazı çalışmalar ile bir kısım kütüphane kataloglarında el-İfsâh'ın müellifi Ali Kuşçu olarak gösterilmektedir. Fakat incelememiz sonucunda bu kitabın Ali Kuşçu'ya ait olmadığı sonucuna vardık. Zira hiç bir nüshada müellifin Ali Kuşçu olduğuna dair her hangi bir kayıt bulunmamaktadır. Ayrıca el-İfsâh'ın kaynaklarının çıkartılması sonucu Ali Kuşçu'dan sonra yaşamış bazı dilcilerden alıntı yapılmıştır. Dolayısıyla Türkiye'de çok sayıda yazma nüshası bulunan el-İfsah'ın müellifi belli olmayıp anonim bir eserdir ve Ali Kuşçu'ya ait değildir.

Kaynakça

Hacı Halife, Mustafa b. Abdillâh (Hacı Halife ve Kâtib Çelebi diye meşhûr), *Keşfu’z-Zunûn ‘an Esâmi’l-Kütub ve’l-Funûn*, II/1370-1376.

Hulusi Kılıç, “*el-Kâfiye*”, DİA, XXIV, 153.

İbn Kemal, *Şerh ala el-Kasidetü'l-Hamriyye*, Yazma, vr. 5^a.

İskilip İlçe Halk Kütüphanesi, Kayıt No: 920, 1242.

İsmail Paşa el-Bağdadi, *Hediyetu'l-Arifin Esmâü'l-Müellifin ve Asarü'l-Musannifin*, İst.1951, I/736.

Mahir Hamidov, *İbnu el-Hâcib'in el-Kafiye'si ile el-Bevdavi'nin Lübbu'l- Elbab fi İlmi'l-İ'rab'ının Mukayesesi*, (Dan. Ahmet Turan Arslan) Basılmamış Y.Lisans Tezi, Marmara Ün. Sosyal Bil. Enst., İstanbul 2006.

Mehmet Türkmen, “İbn Hâcib”, *EÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 3, Kayseri, 1989.

Musa Alp, *Arap Dili ve Belâğatı Açısından Ali Kuşçu ve ‘Unkûdu’z-Zevâhir fi Nazmi’l-Cevâhir Adlı Eseri*, 2006, Basılmamış Doktora Tezi, DEÜ, SBE.

Musa Yıldız, “Ali Kuşçu'nun Risâle fi'l-İsti'âre'si”, *İslam Araştırmaları Dergisi*; Sayı 3, 1999.

Musa Yıldız, *Bir Dilci Olarak Ali Kuşçu ve Risâle Fi'l-İsti'âre'si*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.

Müjgan Cunbur, *Ali Kuşçu Bibliyografyası*, Milli Kütüphane Yayınları, Ankara 1974.

The Work Named Al-Efsâh Which Written in Arabic Language, Its Belonging Problem, References, Contents and Reviews

Citation / ©-Alp, M. (2010). The Work Named Al-Efsâh Which Written in Arabic Language, Its Belonging Problem, References, Contents and Reviews, *Çukurova University Journal of Faculty of Divinity* 10 (2), 87-110.

Abstract- *There are a lot of commentary about Al-Kafiyah which written by Ibn al-Haceb. The Commentary named Al-Efsâh is one of them. But what makes him different from other works that it's auther is unknown although it has many manuscript copies. Also this work Al-Efsâh is reported in some resource books and catalogs that it's auther was Ali Qoushi. Al-Efsâh which manuscripts are now in a large number of different libraries in Turkey that we primarily as a result of examination of manuscripts of this work Al-Ífsâh was determined not to belong Ali Qushi and we stated its reasons. Al-Efsah, which the major resources revealed, has been prepared until it is written in quotations on the written annotations (commentaries). In addition, as in the period due to the Encyclopedia, it is will be the kind of textbook.*

Key words- *al-Efsah, al-l'rab, Ibn al- Haceb, Ali Qushci*